

Ogled po domačii. Omika in narodnost Pivčanov.

(Drugi zvon. *)

Spis „o omiki in narodnosti Pivčanov“, ki so ga prinesle unidan „Novice“, nekako prezgodaj bije na mrtvaški zvon, ko je Pivčan še dobro živ, in se še bolj oživlja. Naj se čuje tedaj tudi drugi zvon. Kar je bilo v predmarcovem času, ne velja po vsem danes več, in v oni čas spada, da je v postojnski šoli ne samo na deski namalanega oslička, temuč veliko sklenico na prsih ali rudeč iz bakra narejen jezik na hrbtu mogel nositi, kdor je slovensko besedo v šoli črnil; tudi se ni poganjati več po blatni prevoženi tržaški cesti, ko je voz za vozom se trl in je človek raje med preganjanimi konjiči in voliči, kot v družbi modrih učencikov bival, in bolj vrage s pekla kot angelje z nebes klical.

Mislil bi človek, ki ni domá na Pivki, da je komaj ena, in še tista vsa ponemčena šola v celi strani, če namreč čuje dolgo jeremijado onega članka. Pa razun glavne šole v Postojni, so farne šole v Hrenovicah, v Slavini, in če se sme sémkaj jemati sosesčina, v Senožečah in v Vremah; podružne šole pa so še v Šempetru, na Ubelskem in na Razdrtem. Šolske poslopja so vse trdne in večidel nove; če je postojnsko nekoliko tesno, pa ni slabo in nepristočno, in se bo tudi kmalo še zboljšalo; v Slavini je šolska hiša pred kacimi 15 leti sozidana, v Hrenovicah in v Šempetru pred 4 leti postavljena, v Senožečah pred kacimi 10 leti, na Razdrtem in na Ubelskem pa to leto kupljena. Vrt za drevesno šolo je v Postojni odločil na svojem bl. gospod Garzarolli, v Slavini in Šempetru pa daroval g. Kalister. To je zadosti znamenja, da se pospeševanje potrebne omike na Pivki ne zanemarja.

Kar se tiče pa národne podlage šolskega uka, že sedANJI šolski red ne dopušča več tistega nemčevanja na Slovenskem, kakoršno je bilo pred letom 1848 po godu. V Postojni se na glavni šoli ne more opustiti nemški jezik; pa začetek in konec se dela s slovenskim jezikom, in ne tare se sama slovensko-nemška gramatika, temuč tudi zgolj slovenska Janežičeva slovnica. Kakošen duh da veje v tej šoli, je jasno pokazal govor o poslednji delitvi šolskih daril, ki je obsegal ljubezen do maternega slovenskega jezika, zraven godba in petje budivne slovenske pesmi: „Naprej zastava slave!“ Da pa se v postojnski šoli nemščina ne meče ravno čez prag, o tem se ne drži samo zavoljo uradov, temuč zavoljo djanske potrebe in koristi. Če je voznja cesta na Pivki bolj prazna, pa drdrajo zdaj parniki po železnici; na železnici pa ne vladajo in se ne vozijo goli Slovenci, in dostikrat nemščine potrebuje, kdor hoče kaj zaslužiti pri tej cesti. Postojnske jamske svečanosti tudi niso zgolj prazne veselice; svet se je dosti spremenil, in marsikteri dragi denarci od tistih veselice in pa zraven od posamskih ptujih obiskav ostajajo delavcom, služabnikom in krčmarjem v Postojni. Obiskovavci postojnske jame pa vendar niso zgolj Slovenci, ali tudi Iliri, Čehi, Poljaki in Rusi; in tako marsikterega Postojnca zadene potreba, da mora ktero po ptujem jeziku zakrožiti; še bi se potrebovalo več jezikov, ne samo nemški ali italijanski, še tudi francozki in angležki. Tudi Postojnec in drugi Pivčan ne ostaja in ne peča se samo v domovini; dostikrat je posiljen si tudi drugod pomagati, če hoče boljše obstajati. Ne bi bili pa Pivčani mašniki, zdravniki, pravoslovci ali vojaški častniki, ako bi jih kaka šola ne bila poprej nemščine zvadila; sicer utegne kdaj sam slovenski jezik zadostiti, pa zdaj s tem še ni tako. Tudi bi Pivčani

ne mogli izhajati na Tržaškem, na Beneškem in na gornjem Štajarskem z najemo državnih povžitnin, če bi ne znali drugačne besede razun gole matere. — Kar pa se tiče učenih preiskav, ktere nekako bodejo gospoda pisatelja, tudi tiste pospešujejo slovensko omiko. Kako bo kdo prostega zemljaka povzdignil iz njegove sirovosti, če sam ni kaj več učenosti si nabral? Če kaj velja, na priliko, povedati Postojncu, kdaj je trške pravice dosegel, kakošen je njegov grb (zakaj vse to mu je bilo že iz spominov), se to ni dalo storiti brez učenega preiskovanja. In vendar kaže postojnski trški grb ravno slovenske barve, belo postojno na pol modrem, pol rudečem polji. In ta grb in tiste pravice si je Postojnec pridobil, ko je šel s svojim glavarjem Jurjem Černomeljskim leta 1462 na Dunaj branit cesarja Friderika IV. zoper ustajnike — takrat ko je tudi Tržičan s svojim knezom Paradajzarjem si prislužil enake pravice, takrat, ko je vsa krajnska zemlja s svojimi plemenitniki in svojim poglavarjem Šavmbergom vred si obilno hvalo in slavo pred svojim cesarjem pripravila. Še bi se utegnulo kaj reči. Če je učenosti kje treba, se tista rabi gotovo pri spisovanju podučnih bukev; in če druga knjiga ne, domači koledar se piše na Pivki, in tisti je vés na to napravljen, Slovencom polajšati pot do obširnejše omike, in jim namestiti koledarje ptujih neslovenskih narodov; še je ravno lansko leto prinesel mnogo izgledov za opravilne pisma. Zgodovinske naznanila pa tudi prostega kmeta veselijo in budijo, zlasti če zadevajo njegovo domačijo; in tacega je Pivčan tudi že kaj dobil v domačem koledarji.

Pa naj dalje še kaj sledi o šolskem podučevanju in o napeljevanju narodne omike na Pivki. V Hrenovicah je vés uk obravnan po slovensko, ravno tako v Slavini, v Vremah, na Ubelskem in na Razdrtem; v Senožečah in v Šempetru se sicer privzema tudi nemščina zavoljo okolišin tistih krajev, pa slovensčina ostaja poglavna reč. Zdaj ni več tista beseda resnica, da Pivčan raje gre kravice in voliče past, kakor pa v šolo; le majhen del otrok, ki so zavezani šolo obiskovati, še zunaj ostaja. So pa kraji, kjer je število otrok, ki v šolo hodijo, večje memo števila tistih, ki so zavezani jo obiskovati; tako je na pr. v Šempetru, in ondi celó v tisti Radohovi vasi, kateri gospod V. tako slabo hvalo daje zastran ljubezni do šole. Dasiravno pa je na Pivki zdaj toliko šol po vaséh, vendar v Postojno še zmiraj dosti unanjih otrok prihaja, ki si tukaj želijo bolj obširen poduk dobiti. Slovensko narodnost imajo tudi učiteljski shodi ali konferencije v oziru, ki se imajo na Pivki ne samo po enkrat, temuč po štirikrat v letu; pogovori in spisi se ondi ravnajo po nemško in po slovensko; slovenska slovnica, slovenske opravilne pisma, sadjoreja in skrb za boljše obdelovanje polja in za obvarovanje gojzdov na Pivki je bila že med pomenki.

Kar se tiče družih nasvetov omenjenega gosp. dopisnika, jih moramo razjasniti tako-le: Poduk o sadjoreji je že z darilom sadnih vrtov v Postojni, Slavini in Šempetru neogiblivo združen, se pa tudi drugod ne zanemarja; med šolskimi darili se je pretečeno leto veliko bukvic o sadjoreji razdelilo, razun tega, da se je bilo že poprej mnogo sadnega in murbinega drevja nasadilo. Kar pa se tiče deklishe šole za ženske ročne dela, smemo toliko povedati, da tista se bo začela precej po novem letu; pripravna učenica se je dobila v Postojni, plačilo se bo jemalo iz darila premilostne cesarice Marije Ane, in iz doneskov domačih dobrotnikov in srenjskih dokladov.

Nedeljskih šol ni potreba še le danes ustavljati, saj se morajo že po državni postavi pri vsaki javni šoli imeti; in če ne povsod, saj v dveh krajih so doslej v tiste hodili tudi taki, ki so že bolj odrasčeni. Kar se tiče vradov, je bilo že tudi povedano v „Novicah“, da na Pivki niso več zaprti slovenskim vlogam; še se pri postojnskem tiskarji Šeber-ji zdaj dobivajo tiskani slovenski listi (blankete) za manjše tožbe. Kar v poslednje gospod

*) „Da se resnica prav spozná, je čuti treba dva zvoná.“ Po tem vodilu jemljemo radi članke „pro et contra“ v svoj list, ker tako spravljamo dobre jedra na dan. Kar pa se tiče uradov in narodne čitavnice v Postojni, imamo vendar še marsikter „pium desiderium“ pri srcu. Kaj ne? Vred.

dopisnik govori o čitavnem društvu v Postojni, je deloma že zdaj drugač, deloma se lahko preuredi; čitavnico imamo precej skupaj, samo da italijansko ime slabega pomena, namreč „kazino“ prevržemo s slovenskim (saj bi tudi pošteni Ljubljančani svojemu kazinu boljše dali kako drugo ime, tako da bi se lahko po nemško in po slovensko lepo tolmačilo). Čitavno društvo v Postojni ni več zgolj nemško, tudi zna kak slovensk časnik, čeravno nima vseh.

Menim, da je to, kar je tukaj rečeno, zadosti jasno dokazovanje, kako se godi na Pivki z omiko in narodnostjo. Če tudi ni vsakteri stanovavec na Pivki gorec za slovensko reč, saj tisti, ki imajo omiko Pivčanov v rokah, niso nemarni.

H.

O tisočletnici sv. Cirila in Metoda.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Pod cerkveno oblastjo sv. Metoda so toraj historično gotovo stale denešnje dekanije labodske škofije: 1. ptujška, 2. velikonedeljska, 3. sentjurjevska (na Šavnici), 4. šentleartarska, 5. mariborska, 6. jareninska.

Al tudi čez Dravo je segala cerkvena oblast sv. Metoda, čeravno je Karol Veliki Dravo za mejo med solnograško in oglejsko škofijo postavil, kar pa je papež Hadrian II. sopet za neveljavno spoznal. Zato Ginzl („*Geschichte der Slawenapostel Cyrill und Metod*“ str. 52, nota 2) prav piše: „Der weite Kirchensprengel Method's erstreckte sich im Süden bis über die Drau und Save gegen Dalmatien, und umfasste hier vorzugsweise die von den slawischen Karantanen und ihren Nachbarn bewohnten und Sclavinia (Slovenija) benannten Länderstriche so, dass jedoch Slavonien und Syrmien am rechten Ufer der untern Drau (weil zur Bulgarei gehörend, und Carniola zum Patriarchat von Aquileja gehörig) angeschlossen wäre“. Ker pod Karniolo one dōbe ni spadala cela današnja krajnska dežela (obširniše o tem glej pri Hormayer-u „*Herzog Luitpold*“ 26—27), gotovo ni krško okrožje, ter tudi iztočni del ljubljanske škofije je stal pod Metodovo cerkveno oblastjo, in tudi ta škofija ima historično pravico obhajati tisočletnico Metodo-Cirilovo. Ravno tako tudi koroški Slovenci, ker po stranéh starega Korošana *) je Metod tudi deloval, kakor smo gori slišali. Če pa goriška in tržaška se ne morete upirati na historično pravico, imate vendar pravico kršanske ljubezni in kršanske občnosti.

Po tem historičnem vvodu se sedaj spravljam na odgovor vprašanj na me postavljenih od častitega dopisnika iz Maribora v predzadnjih „*Novicah*“.

Res je, da so rajni gospod škof A. M. Slomšek mi enkrat, ko sva se v prijetni okolici mariborski sprehajala, rekli: naj jim napravim historični načrt apostoljske delavnosti sv. Aposteljnov Cirila in Metoda, in da naj posebno dokažem, da je labodska škofija tudi spadala pod cerkveno vlado višega škofa moravsko-panonskega sv. Metoda, ker namenjen sem, so rekli rajni gospod škof, v svoji škofii ročno, kadar iz božje poti velehraške domú pridem, kamor so me brati Moravci posebno povabili, ko sem pre-

gledaval benediktinski kloster „*Raygern*“ v Moravi. Rekli so mi tudi, naj jim svoje misli napišem o načinu svečanosti. To je bilo nekega lepega jesenskega dne novembra 1859. Jaz sem jim historični načrt izročil kot vezilo za njih god 17. januarja 1860, in potem, ko sva se enkrat pozneje o tej zadevi pogovarjala, so rekli: „Jaz sem celó vaših misel, in bodem o pravem času v Rimu za popolnoma odpustke prosil.“ Historični načrt je zapopadal malo obširniše „*data in fakta*“, ktere sem navedel v pričujočem članku in članku l. 1857 v „*Novicah*“ razglašenem. Načrt cerkvene slovesnosti pa je bil, kolikor se še na nja spominim, sledečega obsežka:

1. Osmege sušca leta 1863, kateri na nedeljo pade, naj se pri vseh cerkvah labodske škofije slovesno obhaja spomin sv. aposteljnov Cirila in Metoda, ktera sv. cerkev 9. sušca časti. Kršansko ljudstvo naj se poduči in soznani v pridigah z življenjem in delovanjem velikih teh svetnikov Božjih.

Ker so papež Pij IX. z razpisom od 12. maja 1852 vsim bratom in sestram društva sv. Cirila in Metoda dodelili skoz celo osmino popolnoma odpustke, ter se naj ta dan vpelje bratovščina sv. Cirila in Metoda pri vseh farah labodske škofije, in naj se pri vsaki cerkvi spravi kip sv. teh aposteljnov.

2. Ker je v sušcu še za večdnevno obhajilo premrzlo vreme, naj se na kakšen poleten teden, v katerem poljsko delo ljudstva ne presiluje, odloči občna slovesnost Cirilo-Methodova, ktera bi se najpriležniše obhajala v Jarenini s 14- ali barem 8dnevnim misijonom. V ta namen naj bi se popravila kapela sv. Mihela, za ktero popravo so rajni g. kaplan Zadavec, ako se ne motim, 500 gold. sporočili.

3. Naj se postavi do leta 1870 kakošna cerkvice ali večja kapela v bizantinskem slogu (stil) v čast sv. aposteljnoma Cirilu in Metodu na kakošnem prijetnem griču slovenskih goric. Verno ljudstvo naj se naprosi za pripomoč v dnarjih in gradivu.

4. Naj se pri sv. očetu papežu sprosi dovoljenje, da bode 9. sušec kakor dan, kadar sv. cerkva god sv. aposteljnova obhaja v škofijah, v kterih je sv. Metod deloval, zapovedan praznik.

5. Naj kateri domačih spisateljev spiše zgodovino obširno delovanja in apostoljskega življenja sv. Cirila in Metoda v slovenskem jeziku, kakor tudi naj se dajo jekloali kamenorezi (slike sv. aposteljnov) napraviti.

To je načrt, kterega sem rajnemu svojemu cerkvenemu vladiku izročil, in kterega trdna volja je bila v Jarenini, kakor sem iz ust rajnega dekana g. Čepeta slišal, v letu 1863 misijon obhajati.

(Kon. prih.)

Jezikoslovne reči.

O členkih.

Spisal Podgorski.

Jako važni v človeškem jeziku so členki ali partikule. Komaj zineš, že potrebuješ teh besedic. Ne izrečeš skoraj ne dveh besed brez njih. Zatoraj so pa členki tudi v vsakem jeziku neizrečeno oglašeni, izbrušeni in večkrat tako majhni, da jih človek komaj spazi. Al kakor so neznatne viditi te besedice, to vendar še le one stiskajo besede in stavke v lepo, razvidno, soglasno celoto. Če jih ne obračamo prav, ali če nam jih pomanjkuje, postaja jezik okoren in temen.

Tudi mi Slovenci še nismo popolnoma v čistem s členki. Nekih se ogiblamo brez potrebe, čeravno živijo v narodu in jih težko utrpevamo; druge bi bilo, mi se vidi, še kaj popraviti treba.

Da se tedaj pozornost mislečih naših filologov obrne tudi v to stran naše slovnice, in da se tudi tukaj uredi, kar bi še trebalo, namenil sem spregovoriti nekoliko o naj-

*

*) Kakor smo iz letopisa fuldskega čuli, je za Svatopluka tudi Karantania spadala pod veliko-moravsko kraljestvo. Papež Janez VIII. pa je Metoda za višega škofa čez vse dežele Svatoplukove postavil, kakor se vidi iz papeževega pisma do Svatopluka: „*Presbyteros vero, diacones, seu cujuscunque ordinis clericos, sive Sclavos sive cujus libet gentis, qui intra provinciae tuae fines consistunt, praecipimus esse subjectos et obedientes in omnibus jam dicto confratri nostro, archiepiscopo vestro*“ itd. Pristavek „*cujuscunque gentis*“ se odnaša na v Karantanii in Panonii naseljene nemško-latinske duhovnike, kateri so s Solnogradom in Passavo držali, in Metodove napotke prezirali. (Harduin, Act. conc. col. 85.)